

ТЕЗИСТЕРНИ ЧУГААЛАЖЫП ТУР БИС

«Даштыкы политикакың уу-
езиники бүртүк-биле эр-
кем даянган, теңу талазы-
да эркинчи чүдүлгөдө
остатка калган чүдүлгө
адилдик. Оу бүртүк шөй
ныс төрдүздөсүрлө, кооки
аркелектенки бодуңу дуу-
дууларныкы кыйда-да илп-
үрүз кыжыныкыңарныкы
олган оод-биле кады ко-
ло-толбоз догууларныкы
кыды ачылдарыңың, чы-
гы айтырларың, поля-
ктыкы ёзу-биле шикт-
кирзөөнүк талазы-биле кый-
мыктык уулу эрларныкы
дегейеңиң боттуң чүдүлгөң
перектең дөл партияңың
АХ Бүтү-зилея конферен-
кызыңа СЭКУ ТК-ныкы Та-
сиринде бижээ.

рынга төөрышкан. Чөлсөзгө
жикиши жикк төрөлгөтөн
дирин артар бө азы узутка-
тмынар бө дөсп адыга чө-
дөгөн. Бөсп бөспүрзүзс
жыгы тунд дөспөгө дөспө
наркына болгаш түт дөспө
дөспөгө политиказынга ады
чөл-дөспө таарышпас тендиз,
бөсп бөсп дөспө адыга
Ады дөспөгө дөспө тургусту-
көспө көспө чөспө бөспө
барындаалды, дөспө поли-
тика талазы-бөсп бөсп
бөспөтүнүн дөспө дөспө
болгаш табык дөспө
ады-бөспө чөспө
бөспө-бөспө шиктирлөзүкчө.
XXI чөспө чөспө
чөспө чөспө чөспө чөспө
дөспөгө жикк төрөлгөтөн
чөспө бөспө оруктурн дөспө
дөспө дөспөгө дөспөгө
политикти адыдакчөспө,
улустар, чөспө
дөспөчүлүрн кыгыр
турар. Чөспө политикти бөспө
дөспөгөтүнүн үрө-түнөлө көспө
көспө-бөспө бөспөгөтүнүн
турар өрөспөт.

AKSH бөспө ССРЗ дөспө,
экономикти, уга-бөспө,
эртөм-техника, чөспө, күчү-
шөспө талазы-бөсп бөспө
көспө үрөспөт. Ий тур-
густу дөспөгө кыгыр ады.

таргыны чүгүлө политикти
арга-биле тараштырып шык-
кылар болуп, Женева, Моск-
канык, Вашингтон, Москва
чоурайларга ЭЭКП ТК.ны
Читкени секретариат а-
М. С. Горбачев б-
АКШ-ты президентизм
Рейганнын ужуражыш-
кынын оңу бадкты
турар. Чүгүлө угаан-с-
рылдып чорук угаан-сары-
чок чорукту тиклел те-
журайт. Бо ужуражышкы-
нар тайбынчы быгылган-
болгаш бо-чөпөсөктү дук-
арганы кокет-америкенин
берип, совет-америк харыл-
заларга чаа-чаа орукту
жылдып, бот-боттарын бил-
чиринче терзегне, стратегия
шаал халдашкыш чөпсө-
бежеш жуу узуктар дугайын
да дуттурканын чедип алы-
рынга барган болур.

Тайбын — кижилеринин
зел-чүктүзү. Бугу делетте
тегүтүлү базар эргилделет
турат-дузайык фактор болу-
ССР-де да тургустунушук
делегей политиказына улам.
на бедик салдарын чедире-
дээрликте идегел, бузуреп
күзөл тур мех.

Кыра.Сав БУДУК.ООЛ
«Билте» акитиделенин

Бүгү-эмнел конференцияныг
га СЭПК ТХ-ныг Тезистер
ийн таныгтырылганыг өөр
диге хэвирлэгт кылдыр
рудаг турар.

Мнда даарьмалга болг
идктер селтээр База өск
даа дөхтер плавилг даалгав
рын дотоммал ажыр ботт
дырлп турар.

Ондар ОХЕМЧИЙНЦ фото
зу.

ӨЗҮГ

«Бара-Хөл» совхозтуу ан
гы-ангы коданырындан 30

ажыгыс аялдары бөлөш
Санчы Салчакович Дупчааг
хүлээткенден бээр сес чыг
ажа берген. Суурнуң кино-
механигинге үр чылда ажы-
даан-даа бол, ол малчың өг-
бүдөгө төрүттүнгөн болгаш
мал ажылының тынын до-
раан-на биле берген. Оог өг-
бүдөзүнүн дөдөрөжөн рөөз
Сержиң Диничи-ооловона база
ла малга чыаныгн кижэ бо-

10

Найысылал Кызылда машина-балгаттың, чуртаткыч чөңүк саны өзүп турар. Ол чуртутуң улуз хоорайлары-биле дөмөйлөп жип орат. Ыңчалз-даа кышкы үеде хоорайныз мырында астына берген турар кара ыш чиптеп турар. Хоелайлардан үгөн мыштың өңү хөө кара, арылгаттымизанда, ол кадыкчыылга хоралыг дээрзи билдингир.

Кара ыш тымышка киргеш, өкпө-хөзөвисти хоранал турар. Даштыга чугган хеп азар деп ужур-даа чок.

Агаарны нудумчуларда өлүрткан каш ыгыш арыглап шыдавазы билдингир. Олар боттары дуза хереглап турар. Хоолайлар ыжын арыглап ап болур турда, ону чүге кылып шыдавайн турарыл?

Зүртек чылын теледэм-
чыдылга, солунга үнгөн
материалдарга-аа бу ду-
гайын дамчыдыл, бижип
турду. Түңкн чүге чогул?
Ону кым харыялаар ужу-
рулугу? Буруулук кижилер-
ни чүге чечер албайн
турарыл? Чүгге бойдушту
звес, а кижилери хоран-
нап турар хоралыг чуула-
дери чүге агаары унду-
руп турарыл? Зүртек чы-
лын бу талазы-биле план-
наттыгын ашылдар чедир
кылдынымзын чүге сай-
гарып болбойт?

Автобұрулгелерде га-
зеанализаторларны ажы-
лап згелзз бе? Агаарны
хирленип турар бир чыл-
даганы машинкаларны
уаугрем хейинде болуп
турар болгай. Бо бугу ай-
тырыгларны ченга тайыла-
бырлап, чарлаары, келки
одалга сезонунда чуу кыл-
дынарын дццдцнары ар-
тык звес звеспе?

Елена ӨЛЗЕЙ-ООЛ.
Студент.

Елена ВЛЗЕЯ-00
Студент.

бо чылдың апрель айда
 «Кавказ» Ураладың болгаш
 «Сибирь» Тудуш министр-
 востунуң күш-ажылың кол-
 лектиктик конференция-
 лар менен алырның куш-
 алычы коллективтик кезең-
 ниниң тизинде кезинтүү-
 лардын кемжигүүнө айма-
 ырыгдаргастроля көш тудуш
 гелемдин тазалары, кы-
 ырынч аразында со-
 ынган улут кесеге бо-
 ыш далага деп тулаң
 ган мен, Конферен-
 ция болгаш оок соонда
 тикен үеде бодумдуң бол-
 ш ажилдар турарын «Тудуш
 электерин комбинаттың ажи-
 м, интизибиле Кызылдың
 дугуларында байдалды сай-
 ырып, чаш ату-биле көөр
 курга таварып келдим,
 бие, бисте сөөлүг чылдарда
 дугуларын, шаягыча чурт-
 тагуу туумуш темпирин,
 минары элзэн бедиз, Эрткен
 чыл болгаш бо чылдың
 экинде комбинаттың ажи-
 лдарын турттаган чагайгы,
 утуктан 132 квартиралыг
 ажилын тыва тудуш трест
 алыгалаг кирген. Бистик
 дугулгастроля бодунда-ла
 чиял-куутура таварып
 жоюндери-биле элзэн ажи-
 лар кылдып турар.

мол хооркомунд шидхир
 ажиллагсдаа чаалал ал тур-
 даус.

Партияны XIX Бүгд-эвэлл
 конференцийн талегит ут-
 гурд дэхт алган социалист
 тулээгчлэгчлэвист хүсдэ-
 лине баса бүзүрэлдт бис
 СЭМЖ ТХ-ны Конференцита
 улуштур Тейстерин бүгү
 зүрттэ сэтгэжэж, санал-
 оод сэтгэжэж чоруп турад,
 бис баса оод кылдында ар-
 тил калбан, ону бүгү тал-
 гурттул тулээгчлэгчлэвист
 ажил-хожжэнтэ оод нэг-
 гэдэллэрини бүзүр-бис сэй-
 гарч кэрүп турад бис.

Бистик комбинат кинтизи-
 биле бот-орууга-чарыганыл
 болгаш бот-акпаланын-
 гичини биле ажилдап
 киргн, иштики бот-орууга-
 чарыганы ажиллаар талээ-
 биле ажилдап чоруп турар.
 Бүчталзажог ажил-агчлү меза-
 низини, ажил-чорударганы
 бүзүрү эдэ тургузарына эрги
 билкишинирден, артинчи
 сазырлардан халбаканыр,
 диджи эвес чорту кдэ шал-
 тиктүп турар деп бодаа мөн.
 Чижээ, бистик ажилдап тура-
 нын севизиник дээвирч
 тудул турар демир-бетон
 баганаглары эргэжирэн, озал-

боттарымыстың бұдурлеге
вистич чыгыс ханазын септе-
алдык эвес бис. А нити чур-
та тууду адырын эде тургу-
зар талазымын улуг дэ-
лжжикчир, ескерилшикинчи
чоруп турар чүе-дир. Савр-
длоеск областа болгаш еске-
да черледэ тууду трестери
биле тууду комбинаттары
көтүлүшүргө, чыгыс аа-
уурудулгагы, тууду шар-
залыгы ажылдап турар апар-
ган. А бистич комбинат биле
тууду организацияларымы
арындаа харилзалаары эргэ-
хевэр артып турар.

Тестистерде хай-инити орга-
низацияларының ажил-чору
дулгазында атырылганы кө-
дүртүнгө, Малгаа хамаарыш-
тыр бистич комсомол орга-
низациязының ажилында ду-
гулук чуталгаксап тур мн
Надя Шаламова, Сергей Стре-
лянин олар комсомол коми-
тедин уауртуп турда, ажил-
хайышымыкыңиз, эде тургус-
туунишчүлүк чоруп гелеп тур-
ган чүе. Комсомолчу коллек-
тивтери тургузуп, аныктар
ини тоступ узетин, дымшатып
газын чөл организациялары
биле дискотека затын дерип
аныктар көзүлдери, еске

тары ооктургангаан. Ишкү
бүзүлгө мал. Ынтылаз-дур
домей-ле шыгын ажалла
херек. Хейну канчаар кала-

Эде тургусту

САГЫЖЕ

Кичикниң совозу бай-шы
далдыг болура, ында ишти
чоңго, уруг-дырыга, шко-
лаларга, албан черлеринге,
даа ажыкты, ачылыг болур
чүве-дир ийи. Бистиң чүгә-
ыста «эде тургустунуушкун»
«дүргөдөшкүн», кичкиң фак-
тору деп чав сөстөр тыпты
келген. Чазы-биле ажилдар
деп-ле хурал-сугаага чүгә-
лашкан турар-дыр бис. Ын-
чакыйи канчаар: үениң не-
гелдези ол, ам чөлдө эрти
бүзү-биле чурттаар, ажил-
двар барымдалыс чок, хөг-
жүлд бурунгаарлар ужу-
луг.

Шах ындыг чав базымнар
бистиң ырак-ыска «Тере-Хөл»
совхозта эскерткени-дир. Э-
дилеп чүве. Моон көнчел
адирлып алыр!»

бурунгаар хинамалыг бэлтгэл, ажилга эр-харьсыг алгавар болгосныг 100 өшүүгдэн 100 ананыг камгаал

нуушкун: бода.

М ДУВҮР

айларда дикта баксыраар-дыр
Чуге мындийл, специалист
оюу тодардмал болбас бе!
Беза бир айтырг: кузт
орай чэс каташ, оон Домер
даглар, черле одарыр дош.
талы бээр. Оон мал чулгур
хорээр. Одарларыныста хем.
нер хей, кыкын оож дож.
биле хой, өшкү кежер, да.
йыл дүжер, оон ара салыр
болгулар-дыр.

Зоветспециалистивистид
ажилдаарынг берге, шаптык.
тым чуулдар бар. Кодаднар
аразы ырк болгаш мал эм.
чилери чедишпес. Устүү Ба.
дыктыгда сарлык кадарчыла.
ры Артём Бар.Хөө биле Вик.
тор Кенден оларныг эр-ха.
рысылгаа чоту-биле 24 сарлык
чиктен, оларныг чедиз ко.
жэзы малчын Идем Серы.

рооцигч кярген. Боттарыгидыг
кужу-биле 18 тонна ситгени
белетэйгээр, 10 тонна өдөг-
ти бөлгөн кэрээдэ айыткан.

Идэр, саналдар

ЭП-ЛЕ ЧОР

нэл тургуулар. Хоскан хой-
дарга хурагчанын айлснэс
билбэс, мөнгөнхэг хурагч-
нарынч чамдыгтарыг өсүсүн
эртэр. Ол-ла бүгү дээш мө-
чын кижиг боду буруулуг бо-
луп эртэр.

Малчиннаржиг аржигчар
оруктарыынс дыкя багай, он-
септөл килбас-даа боор-дур
бында-мында ажил-агыйларын
дыннарга, орутуу жук жүжү.
биле септөл, килып, кзыг
агылгаан боор-дур. Бисте
үлүзүвүс чоп шимчэвестерил
Бо дугайин көдээ Советтин
күүсөомүгч чугааларга
малчиннар боттары килып
алзын дээр. Олары баштап
зекилдээдэ харын. Депутат-
тарьмыс, мен бодаларыг
дыкы-ла пат аялдан турлар
Чон арзыгчы кирбес-тур

[illegible]

дөңгөрөн дымнадыры ар-
тың жээк жээк?

Елена ӨЛЗЕЙ-ӨӨЛ,
Студент.

А И П
З А

мугалаар кийин,
1921 чылда Шеган-Арындын
Дег-Уку деп черге кыдат мин
литарист эжелекчилерни чыл
ча шапканынча дугайдын
тегуну өчм эки билер. Дег
Ужурда 1967 чылда туттунган
тураскаал бо хунге чедир тур
за-даг, амаар школечилер-де
берил хайгаравас, амаал
кегдинган болуп турар. Ону
өг.бүлөкс.биле бир сокур-
тап чеде бээрниске, турас
каалда «Бо үмий маадырла-
рыны» ат, фамилиязын оюн
кыла, өргө шилинч бузунду.
зу долу болду. Ону мугайнал
мечетер салып, чавртс кич
дугайыл Моон соңгар
хоорайнал тураскаал баа

АВТОМАТЧЫТКАН СҮТ-БАРААН ФЕРМАЗЫ

Ишчи» советтуд Усту-
кандан эшкү бригадасын
өргө келгенин Эер-оог
орук Кежээде чайланча
жүп меде берген. Малчын
мылын 385 сергени курун
садыр жылды семитри
Эер-оог Байбеевич ая сорул-
мачиындыктан кутулдырып
ага уадага оага олуту
лген өдөр-байкыртп 433-
ге берген, анча малын бот-
чнал кедерер.

Э. Ороажак нини кобдандан
7 килограмм дүктү кырга-
а чаплаган учырыны мур-
дунда иштетини септелгенин
тозуп, каяга-хороозынчы иш-
чы колпарыт каяа.

Москва хоорайның чо
бударууге ажил-айгын,
фермазы ажилдаң тур
цияны бударынгы бүт
тургустуған. Ол бүгү
терияң кады ажилдаы

Автоматчыкан баштейы
тур-бараан фермезы бистин
тургустуусы тургустундаң
ээр чертың чыл болған. Ком-
пьютерлер, электроннык, ро-
тот-манипуляторлар 12 кичиге
100 инкети саап, инек бүрү-
тунден 5337 килограмм стүтү
илги органы берип турар.

Эртеңги саяалдың эгезине
фермага чедип чедийс.
Саялда аппараттарына, ста-
бияларга

гунда «Шалор»	дуржулла-
а автоматиктан	су-браван
Эхк шынарлы	хей про к-ле
таарымчалык	байдал мида
вет Базэ америк	спецнализ-
газынн түнмели	болган.

Базэ шуптү инектерден	чүү
кере суттү саял алганын	саян-
и-оператор он билли	ыр.
Бөдүрн болгаш хоолулу	
и-механири транспортернү	лени-
Базэ үлөп	бээр. Инек-ер.
Базэ чөмийн	хөмөзлөнн тускый
тодослөжиге	компьютер уруу
Базэ. Кабы инекке	чүү
хөмөзлөдүп, холумантык	чөм
Базэрин ол	чөспас. Инек.
Базэрин чөмийн	хөмөзү.

башкарып турары. Ажыл база
бөхөн эвес. 400 киенти 3 сави-
чын саап турарын бодап-даа
көрүнт дааган.

— Бистин фермалык эгн-
чаадын заводтан чыдып кал-
бад—деп, Виктор Китров ку-
гаалды. — Бүдүрүлгөн бе-
дик культураны, ажил хүнүнүн
тодоргай чүрүмү, марын тех-
ника шыгыны харыскалган-
биске оонал турар.

Автоматтыккан сүт-берер
фермалык тудурыгын үндүргөн
чаргадандар орулганы берип,
ортон чандырып эгелзэн. Оюн
орулганы 64 хуу.

Дүүнүг техниктер бегүн ар-
га-дүрүмүлгөлү малчын

— Миктанып болбас. Минде фирма оон-да кый продукцияны бээр уурдул — деп, Бригадир Н. А. Лава чугаа-и-ды. — Бистинь сананынчы бээр, гавр 1 инектен чылда 6,5 — 7 мул килограмм сутту свал апы болур.

Фермачин инек сээр залын-да сүт сөөр совет болгаш америк аппараттары шенел туптар. Шах ындыг чорук ижиги-леринч, чогадыкчы ажилчи-идекейжиинд, аппараттарын чамдык кезектерин экижидер арганы берген.

— «Кургансельмашиня» ундуртп турары УДА-16А апар-ратка ажилдырар эптиг—деп,

лыкын, ажылчын болгаш тус-
кай эртеңин кадрларын ба-
детки айтырыңың шылазы бо-
лур жуурал. Индустриалдык
үндөңгө тургустунган сүт-
сүт-баран фермалары чүгө бо-
дурлуңиңиң технологиялар - эс-
а чидик социал айтырыгларын
шкитпирлириңе дыка дуза-
лыг боор. Электрондук дриг-
херексидик автоматтыкчаң
сүт-баран фермаларыңиң сол-
дар, кыстар канчал ажылдав-
дең!

Амалдың мандыг чугазын
утпаан мек.
—Шанда Шөгөн-Арыг зоо-
рой Шөгөн-Арыг хемжингее
унууга каш-ла кидис еглер-
турган, алаа чуртуп турган
хоорай шинтге ху-
бис. Соң тулуп алгаш, Бөлү-
дө багчың чуртуп чораан бис.
Чурт солуп, назымчык шитин-
дө көкүп көрбөз бис. Бө дээр-
ге, Буякның чурт болгай—деп

АДАК-БЫШКА

Аңчы Даваз Дамбаевич О-
реде адак-бышканын чы-
жынгиле ол дыка тей кыжик-
Көжөз — ооң өскөн чер
Көжөз бакын, Алдың.И

Уугулар садатрының эргек-
тилерини, кижиздикчи баш,
кыларынын организаставын
митинг болган,
Тевгүтүн тураскалдерине
сагыш салып, төзүн чериниң
тевгүтүн өөренири чутула. Ол
тевгүте Аде-чуртка ыккышыл,
доргарал-дур.

Татьяна ОНДАР,
Шаган-Артыг ортумак шко-
ларыны башкызы.

ЧИИК

Кыч алдан херлалык ы-
лаажон, Алчынын мерге-
өөрөткен,
ол, Хан-Дээр сыннары,
кички, Устугу-Ишполюк,

Эээр, оол Ооржак сергел-
лэн хүсэээр түлээлдэнкеш, бир
идэн зэр аней кадарар күз-
мн илереткэн. Тейга черде
иштатга анижк мал кадарар
оюмге мал чеким четирм кыл-
ыр беллеткнр алыды илүлү,
ичингаша ол Сут-Хел район-
гы бүтү малчыныарымды ту-
лүлү кадарчы бүрүзү 25
онча сигеним бодунуң ижү-
лө белеткээр дээр и жы-
лым дөткээм.

Артыгыч ДОНГАК.

актер Боттиримым 3 жар
дерлеринде тавар, оюм ку
бердигер, Оперативле
Антонина Богданова, Влади
мир Серов иектеринде зиги
терин чыгар душ-биле дурген
уй тутуулары. Автоматлык
улятор саада аплардым
сууна кавтарга, операторла
уштеринде зигериниң дил
шуларга кедирте. Чал
сагган сут кезулеттибеша, ст
дамдыкчылары-биле тусай
саваларга агып эгеледи.
Электронут табло, тексиде
саваччы ыкшак, сангирни кер
туруп тут Инек бурунзиде

Электрониканың болгаш ас. омонетизация тоолуу ажылы тикшигин кайгыдырар, өнчөлдө даа кол чуул, ол бугуну тус-туз элденкини билгенин.

нагисаага инхитэ ээтэ дуу-
малгаан. Ындыг үеэ болбос
дээрингэ фермачны ажил-
дагчдыры бүтүрээр Чоска-
чаа ферманы ажилдаагчды-
рынга 1-ги болгаш 2-ги клас-
стыг малчланыры деп атты
инек сал билбос кижигжир-
бизин тускы комиссия тэвс-
кан. Автоматичкан сүт-баран
фермалары нарын дери-х-х
режелди эхи шынардыг баш-
карып, инктеринги ажалла-
тешалдэдын эхи чоруулд, хей
продукцаны ал турары дэжи-
лэ хей фермачны ажилда-
ны бүтэцтэ ажиллаа.

Сут-гараан фермаларының дери-герекселерининг шына-рын экижиер дээш констру-торлар болгаш инженерлер ай-даа хей ажилдер аакар. Кол-ла чүзе — автоматчытка фермалары тургузарынга эр-гежох чугула дери-герексел-дер аймак бистик чуртуваста бер апарганы. Область, край, республика бурувунга автома-тычкан сут-гараан ферма-рын кылып болур. Ол ферма-лар муракчы друккулганы илтептердири, мал ажилы, чыг иштүрүмдүгү эргилер

мас чуул зэвс, ындг-дэвс сол-
за хей-хей ведомстволарий
болгаш министрство; ын-
чалгыс ай куженишкигин
хейткер. Автоматизир-
сүт-баран фераларий ште-
гзид апырын ымыдларга
боттандырган болза, кит -
перге ымыдлары белем, солчү-
апар. Сүт базэ зыт-биле хен-
дырылга көсүзү-биле экм-
жиир.

Н. НИКОЛИНА.
Н. СКУРПОВА.
[«СЕЛЬСКАЯ ЖИЗНЬ» со-
лункута тусый корреспон-

Чээрбүчүмүшкүндөрдөй
жыгылтып шыгаралар дээр
АССР-ини Дэдди Советдин
бюжени-биле болгаш ертенки
Оол чуруу «Хемчиги» ак
хүндүлүк самбырызига ий
Коммунизм элчи бойдуу
кириштирил келген. Огул
салган. Ол «Хемчиги» ани
ажылдар турар. Аниак ко
лым чаалал алган.

Даваа Дамбызаш ыкыш
дуп келген күжүнишкинни
товартаан улуг аялар-сы
бус, кодын элзэн өскөн.

алап келген тоочу «Күш» медалы-биле, Тыва Президиумунун Хүндүлдү Белектер-биле шаңнаткан, эр-тымыш ажил-атгынын даа удаа кирген. Умугаларга терекке түтүн берген адынын соон эр-тымыш ажил-атгында үнүкт эш.еертинүз макта-
оочу эччиларның чору-ажылының түнелгинде, мыйкак бзаа элэк, түл-
ктор ХОВАЛУГ.

СОЦИАЛ АЙТЫРЫГЛАР КИЛДИЗИНИН ПОЧТАЗЫНДАН

ЧЕМЕ ҮЗҮЛБЕС

Тес-Хем районунун төзү Са-
магалдай суурда ажалга бан-
кызынын акылдачыларынын
ажалында чондон чеме сөөл-
гү уеде бо-ла динчалыр
апарган. Моон мурунда эки
ажылдыг деп санады турган
болгай, ам чү болганмы!

Ооң чылдагыны мындыг.
Шалыг аксазын ай төнүзү-
де ажалга банкызын да-
чыштыр шилчилди турар
апарган. Шилчил келген ол
пуну эки хертеден үзүндө
оон уулу алыр дин бер-
ге, уулуг үе-шак чидирди.

Номчукту Д. Бөөдөйниң чагазынга тайылбыр кылып бээрин
ССРЭ-ниң Ажалга банкызынын Тыва республика эргелисин на-
чалыгын С. Д. Ховалыгдан дилез бис. Ук тайылбырны моон адаанда
парладымыс.

Номчуктуң чагазында
кирген чүүлдерин тайылбыр-
лаар бетинде, ажал телезирин
ажалга банкызын дачыштыр
алыр арганын сорууга чүр,
чурттагыч чонга ооң ажалы
кандыгы дээрин чуталар
көргөн.

Республиканың Ажалга
банкызынын салбырлар
чурттагыч чонду артыкшыл-
дыг ажа-хертеден шыгал
кадагалаар база кижилерге
ууш хуусалыг чамдык чызыл-
дыр бээрден аңгыда, ажа-
дуза чидирилгизин оон-да
эсе хазирлерин тыппып ту-
рур. Чокчо, ажалчы, алба-
лачы ажал телезирин. Бү-
дүгү азы оон чарымын шил-
чилде агар салыны шил-
чилде агар ол болур. Оон-биле
кады ажалга банкызынын
ажалдачылары чурттагычлар-
га эпиг байдалды тургузур-
биле оларны чурттага шил-
чилде хазирлерин, электри
энергизин чарыдалынд
өртөз хулэз алыр ийке, азы
ажал шыгалткан кижини
чепшээрин ажаг оон
шыгалдыр агар санында
кады-бир түнү чотур ал-
бан черлерини шилчилде, са-
лышкыны оон хулэз алыс
болгаш ундур бээр, тускай
санжыла чектерин берип ту-
рур. Аны-дуза чидирилгизин
бо хазирлерин ажалга турар-
лыг чам чыл санында а-
валууд саны.

ССРЭ-ге банк системаны
ада турган соонда, ажа
эргилдизин кызырлар оларны
кол соруугаларын бирээ
апарган. Чо ул! Ажа эргил-
дизин кызырлар дээр ажал
черлерин-биле ажалы чонунда
аразында санжылаган шил-
чилгенди аны-бүрү хазирле-
рин ажалга тургаш чорула-
ры-дыр. Ону улам ийкей сай-
ырадыр көрдүгөн.

Шилчиле санжылаганын

бир хазир — ажалчынар-
ны, албан-хаакчыларын
ажал телезирин ажалга бан-
кызынын салбырларын да-
чыштыр телезирин, Дуржуга-
дан көргөн, ажал телезирин
бо арга-биле чорууда, ол
күш-ажылдыг бодурукчууун
бедиринде, күш-ажылдыг
салыга-турмуун бодурукчуу-
рунга, өг-була бюджетин
көрдүгөн-биле чотур ажал-
чыларын, ажа эргилдизин
кызырларын салдырдыр бо-
лур турар.

Ажал телезирин ажалга
банкызынын салбырларын
дачыштыр телезирин, банк
салбырларын биле албан-
чылар тускай керезин чар
жургулур.

Тыва АССР-ниң Министрлер
Чөвүлениниң 1988 чылдын
март 21-деги доктаалыг
гээр ол ийке беш чамдык
төнчүзүгө чидир, республи-
када ажалга турар ажалчы-
нын, албан-хаакчыларын
үжүн хуулуң ажал телези-
рин ажалга банкызынын
салбырларын таварыштыр
телезирин дугайында ажалды
органда чорударын улус де-
путаттарынын хоорай, район
Советтеринин куусомарына,
республиканың Ажалга бан-
кызынын эргилдизин дааскан.
Ону ботандыр хемчеглер
алдымчыл эгелзэн. Ол айт-
тыны чогулгалыг шилчилде
рикче утгалган хемчеглерин
ап турар Советтер бар. Улус
депутаттарынын Току, Тады,
Бай-Тайга, Каз-Хем район Со-
веттеринин куусомарынын
удурулгалы-биле ажал-
га банкызынын салбырларын
айт-ажалдачыларын, кы-
зыл ажал-чорудугазын
түндүккө ажалчыларын,
албан-хаакчыларын ажал те-
лезирин ажалга банкызынын
дачыштыр ол черлерде ор-
ганда чорудары багыт эес.
Ынчалажок чамдык район-
нарда, чокчо элээр, Чоон-

сүржүп келген. Район төзү
биле сөзсөз аразында ол үш
хүн чоруп келген-дир, чаме
ажал шагы үстүнгөн! Бер-
Дат суурда чурттап турар ту-
дугу А. Дангыт база шак-ла
индыг бадалга таварышкан.
Хүн бүрүтү амыдыралыг
ажал-хемчег херек деп чүе
билдингир болгай. Ону кижил-
лерге бээрин мында чүе сөз-
дадыл турармы!

Ажалчы, албан-хаакчы-
да кижиниң шалыгын оон
күзүл-биле тускай майык
долдурган соонда, айткан
хуузу ажалга банкызынын
шилчилде эес бе!

Дадар БӨӨДӨ.

Дузалал ажал-агыйы ТОДАРГАЙ ХЕМЧЕГЛЕРНИ АЛЫР

СЭПН ТБ-ны, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлениниң «Ха-
маатыларын хууза дузалал ажал-агыйын, коллективтиг
сад болгаш огород ажалын хөжүдөр талазы-биле негедде
хемчеглер дугайында» доктаалын районда халчаар ботта-
дырып турары кезде Советтеринин депутаттары, хероже-
нер чөвүлениниң кижигерини, уушчу контролерлар ка-
ды хынаан. Оон түндөй чүе көргүскөн! Мурунку чыл-
дары турганыга бодарга, чонун хуузуна малын баш
саны элзэн өскөн. Бо чылдын январь айынын чизинден а-
гаш көргө, 1985 чылдын ол-ла үзүндө турганында —
мийиштыг бола мал 767, хой 2437, өшкү 2063, хаан
133 башка көрдү. Хуузуна дузалал ажал-агыйын
ажалы мердери биле берген өг-бүлелер бар. Оларын чам-
дыктары хууза хергедеден артыкшылыгын салып турар.
Ынчалажок чутула бо айттырды чидир шилчилде-
мейн турар чүдүлдер бар.

Районун чор-чор Советтери кижилерге оларнын ботта-
рынын ажал-хергеде азы банкыдан алган чөвүлени-биле
совхозтардан өстүрүп азыраар мал санын алырдыг деп-
кимче көргүскөн турар. Оон-биле кады көздө чурттап,
ажал-төлүнү, чок төрелдеринин хууза малын тууш, азы-
рап оларды кыргалар бар болгай. Оларга болгаш өске-
да кижилерге мал чеме белектер алыр чор берес. Ол-бо деп,
кызыр-кыар чоруктар бар. Эртен чылым 17 тонна, бо
чылдыг бирги кварталында 50 тонна комбикормун чүте
салар малдыг, саржа берген кижилерге саткан. Чөм чогу-
дан өрткөн берге кыткан Кара-Хөд көдө Советинин де-
вискозиринде болгаш өске-да черлерде элзэн хой бола, шээр
мал чудал өлгөн. Оон ийке мындыг чүе бар, ону манга
айтып чуталар каары артык эес деп бодар мен. Кайы-
бир ажал-агыйы дик, эгт планын куусетейн барган-дыр,
бо таварышта, чамдык ууруучуларын талазында а-
министративтиг органнын ажалдачыларын ээртип
алгаш, кижилерин артыкшылыг малын албап саттырар
чоруктар бар, моон солгаар ону бодурук бола эки. Чур-
тагы чол-биле ажалды бо арга-хемчегин кижилер шо-
дуг-ла деткивейн турар деп чүе билдингир.

Төдө сууруң магазинеринге Кызыл-Махалыктыг сүт
заводунан сүтү недедде ийке уаа өскөр. Ийке ону са-
дып алыр дээр оочур манаан кижилер хой-ле болур. Сүт
кижи бүрүзүгө херек деп чүе билдингир болгай.

Күрүнеге сүтү районда колдунда «Төдө» совхозтун
Эр-Хавак сүт-бараан фермасы берип турар. Районун өске-
да ажал-агыйынын ийке, сарыны бөзүп саап тургаш,
сүт айттырны чүе шилчилдеп болбаймы?

Этке негедде-хергеде база ууг. Хергедекилер ийке-
линиң белектер конторазын дачыштыр чондан этти
хулэз ал, чурттагыч чонун эт-биле хандырып ажал-
ды бодуруң аргам бар. Ынчалажок соонукчулар
чондан чамы уеде ол бодуруң турар. Бо айттырны
шилчилдеп аргамын көр болза эки.

Суураара чурттап турар ажал-ишчилерин хууза малын
өчкөдөп кадарар кадары тургузар база мал оорлар
чоруктар-биле дөмөсиди дөмөти чорудар хемчеглерин кезде
Советтеринин куусомары эргел чоруду турар.

Районун ажал-агыйылар картоф, нуганын чонга са-
лар хамаатны, ийкеини чөмөдөгө черлерин, шала,
уугулар албан черлерин беш оон-биле дол хандырып шы-
давалы турар. Ийке болганда чурттагыч чонун ажа
сонуугаларын кадар болза эки.

Аш-чөм программаны ботандырыр хаматыларын
хууза дузалал ажал-агыйын чутула черин элээр болганда,
ону улам хөжүдүп сайырадыр Бай-Тайга районун пар-
тия, совет органнын, ажал-агый ууруучулары кичээ-
гейниң төвүгө тургузу, боттук хемчеглерин алыр болза
эки.

Александр ХЕРТЕК.

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвөдиниң Тудуг талазы-биле доктаамал комиссиясында ЧАГЫГЛАРНЫ КУУСЕДИРИ—ХУЛЭЭЛГЕ

Республиканың бодурул-
гелерин болгаш организаци-
ларын тудуг айттырары-
нын талазы-биле Тыва АССР-
ниң Дээди Сөвөдиниң сессия-
ларында, доктаамал комис-
сияларын сумелеринге
кирген соңукчуларын ча-
гыгларын, депутаттарын
саналарын, негеделерин
кады хире куусетинин
турарын дугайында айт-
тырны Тыва АССР-ниң Дээди
Сөвөдиниң Тудуг талазы-биле
доктаамал комиссиясына чу-
галлажып көргөн.

Соңукчуларын чагыг-
ларын, депутаттарын санал-
дарын, негеделерин куусе-
дир-биле чамдык ажалды
кылып чоруттунган. Чагыг
буура «Тыва тудуг» тресте
база «Тыва хамааты тудуг»
трестин Кызыл-Махалыктыг
септеле-тудуг уушчулугуна
чурттага башкыларын
ажалга киирген. Каз-Хем
районда Сарыг-Сеп суурун
девискозирин кадарырга
шөдү ундур берген. Ша-
гаан-Аргы хоорайда профес-
сионал-техниктиг училиште
тудуг базанын айттырны
шилчилдеп хууза кат-
кан. Чамдык өске-да айт-
тырны шилчилдеп турары
чотумчалыг.

Ынчал-лаа республика-
ны Министрлер Чөвүлени-
нин Дарганын орадымын
В. П. Болоттын ийкелин
дынаан, соңукчуларын
чагыгларын, депутаттарын
шүтүмчүлериң санал-оона-
ларын, негеделерин, докта-
амал комиссияларын сумел-
ерин кууседир талазы-биле
ажалын байдалы агы үе-
ниң негеделерин дүшпөй
турар дээрин дөмөгөдөн.

Бо дугайы доктаамал ко-
миссиянын кижигеринин,
ук комиссиянын ажалын
киргизилерин санал-оона-
ларын билдингир келер.

СЭПН обкомунун секретары
А. И. Ванжа:—Доктаамал
комиссияга чуталажыр айт-
тыр.

Рытга хамаарышкан докумен-
тилерни кичээгей-биле өөр-
өтүм. Оон чамдык та-
лаларын быжырмажып кы-
дыр чидир кыла эки боор.

Соңукчуларын чагыг-
ларын — куусеки органнын
кылып чорудар ажалдарын
көз өзө, Чүте дээрде ийке
кижигерин эрге-ажыктары,
күзөл-бодаларын илгериле-
тинген, ол бүгүн кууседир
— хууза. Кууседенин
байдалы хиредит-дир. Төдө-
вири эки тудугтарын туду-
рынче чүтүүр, социал-культу-
ра тудугтарын тудурын
херекке албас чадчылардан
уштүвэ эки.

Кызыл хоорайда, районнар-
да эмнеде тудугтары саалап
турар, Тудуг базанын хөжү-
вейн турары, төдөвилде-
смет документаларын чидир
кыдырмажып турары
саала болдура берген. Чидир
түтүмчалыг турар тудугтар-
нын ийке хемчээл 148
миллион рубль четкен.

Тыва АССР-ниң Дээди Со-
вөдиниң депутаты куш-
ажалдыг хөчүн В. М. Ере-
меев:—Тудугтарын шына-
ры куу болуп турар. Чам-
дык чурттага башкыларын
чаап көргө, дамдалар, сой
бөргө, чылым тууш шыла-
ны. Оон түндөйде чаа
объектилерин септээр, эде
кылып, кижигер, тудуг
материалдарын база кат-
ууну уугура таварып.

СЭПН Кызыл хооромунун
бирги секретары Б. П. Семин-
ов:—Министрлер Чөвүле-
нин тудуг талазы-биле
ажалын доктаамал комис-
сияга чуталажыр айт-
тыр.

Санал-ооналар солчушкунун доктаамал комис-
сиянын өске-да кемингирин, ажа ийкелин өсө-
не-да кижилер ийкелини-биле ийкелин. Чутала-
жы ажалдыг талазы-биле шилчилдеп, доктаамал
комиссия хулэз алган. Айттырны чөмөдөгө
эдер талазы-биле хемчеглерин алырны ында чутула-
лап дөмөгөдөн. Ынчалыг соңукчуларын чагыг-
ларын, депутаттарын саналдарын, негеделерин, докта-
амал комиссияларын сумелерин кууседир талазы-
биле хемчеглер тодаратынган.

дуг-дур. Соңукчуларын ча-
гыгларын кууседир талазы-
биле контроль системанын
тургустунманы илгериле-
тинген, оон башкылар-биле
терин маңа хой-биле хир-
ил болур.

Бо хунерде Кызыл хоор-
айнын партия эге организаци-
ларын ажал хуурадыр
шүтүмчүлериң ажалы
шүтүмчүлериң чидир-чидир
тургустун турар. Соңук-
далар кампанызынын үзүндө
илгериле кезек көстүр, өң
сөзүндө ийкели ажал-
чылар ажал-херектер-биле
дүшпөй баргылаар.

Бажыг тудугун комплек-
сий Кызылга чутула херек.
Сөвөт оң беш чыл дугурун-
да ажыгалга чадгыс-даа
сөзүндө тудуг кырбөөн.
Спорт тудугтары негештөөн.
Кыры шыгалдыг рынок шо-
дуг бисте чок.

«Тыва даг-дугу» комбинат-
ты директору Ю. Т. Номаров:
—Тыва АССР-ниң Дээди Со-
вөдиниң Президиуму «Демо-
кратизманын боттук экон-
омиканы эргелдеп банкка-
рын түндөй реформазын
билдирди Тыва
АССР-ниң Министрлер Чөвү-
ленин ажалын дуга-
йында өчтө» деп ху айт-
тыр Тыва АССР-ниң Дээди
Сөвөдиниң тоску сессия-
нын 1988 чылдын июльда
эрттер деп доктаалды ху-
лэз алган. Боттук ийке
чутула чутула ол болушкуну-
га белектер бир кези-
дир.

Каа-даа, кажан-даа быжыг сагылга-чурум дээш

ТҮННӨЛДӨН ҮНДҮРЕР БООР

Уруг-дарыгын кижизидилгези ада-иелерден көл
хамаарыш. Уруглар боттарынын хостуг үзүмүн
хөй кезин ада-иенин чамыга бажымын эрти-
рерлер. Олар шоллага чүгө өөренип турар үзүндө
4—6 шак иштинде шоллага турары мынга-даа бил-
дингир. Ынчангаш ада-иелер уругуларын хайгаар-
лыне кичээгейин салза чогуур.

Чамдык ада-иелер назы
ооралып кыргеш, 194 ру-
блдың ажал-чөм ооралы.
Орлан Монгуш, Хеймерек
Дамбай-оол, Анатолий Сагды
оол бодуражын алгаш, а-
прель 27-нин дүзүндө
«Юность» магазинде 554
рублдың продуктуларын
оорал алган. Май 19-нү
дүзүндө О. Монгуш, А.
Сагды оол база катан шко-
ла бодуражын кыргеш, 168
рублдың ажал-чөм аймаан
ооралы. Нитизи-биле рай-
пога 917 рублдың когара-
лын чидирген.

1987 чылдын июль 5-тиң
дүзүндө «Чонар-Дам» аал-
чылар бажымыга чурттап
турган хамааты Виктор Ху-
реш-оол деп кижиниң өрө-
линиң сонгазын кыргеш,
212 рублдың хевин олар
оорал алган. Ол-ла дүне
оор чорун уламчылап, ха-
мааты Бера Курдай-оолдун
аймаккары кыргеш, шоодай
дүктү, хойлар кештерин оор-
лап алган, ону районун бе-
леткек конторазыга дужа-
лап, ажалын уламчылап.
Олар бодуражын алгаш, ба-
рык чыл иштинде ооралып
келген, ийкели органнын
ооралы.

Устүнде ады үгөн оолдар
ху ортуунда ооралып чо-
руп турда, оларын ада-и-
елери, дорга-төрелери чүт
көрүп, чүт хайгаарып тур-
ганын! Наны четпес оол-
дар 4,5 чылдарда дотала-
зын кызытырып шилчил-
генер. Оларын ада-иелер,
ону солан хайгаарачы тө-
релери ам чүт бодат ту-
рарлармы! Шак моон кады
түндөй үндүрер ирги?

Анатолий Сагдынны а-
лени кайызы-даа башкылар.
Боттарынын огуун кижиз-
дип чаап каал башкылар
эске кижилерин ажал-төдү
кижиздер эргеш бар бе
деп айттыр тургустуну к-
дир.

Шиттирген оолдарын
ада-иелери ССРЭ Конститу-
циянын 66 чутуунда ССРЭ
хамаатылар уруглар кижиз-
дигезинин дугайында са-
гы салыр, оларын нити-
деге ажалдыг күш-ажалга
белектер, социалистиг нити-
лидин төлөттиг кижигерин
кыдыр өстүрер дээр
хулэзегин чүте багыт ху-
седир турармы?

Шак мыныг ажал-төдү
хайгаарал чок салыр ада-и-
елер моон түндөй үндүрүп,
боданы эки боор деп күзө-
дир мен.

Аким ОЧУР.
Куш-ажалдыг хөчүнү.

Иениң хомудалы БИСКЕКЫМ ДУЗАЛААРЫ?

Чагазы өг-бүленин муру-
нундан бижип оларымн бо.
Өм ээзи Юрий Хоолохович
Шимит-биле Каз-Хем районда
СЭПН-ниң XXV съездинде
этти сөзсөз сөз чыл ажалы
уеде малчынып келди. Ажал-
агыйын ажал мал-
чыныр улус бис. Уруглар-
ыс хей — оларын улуу сес-
харлыг, эки бичез төртүгүн-
де беш ай болуп турар. Ор-
унуңар — дөр, ий харлыг.
Ынчангаш хой уругларын өг-
бүлелерге тамааржып турар
бис.

Малчын улустуң ажал-амы.

диралынын ажал мындыг бол-
гай, казын — чагалар, чамын
чалгалар — дээр көжүп-ле
чорур. Ажалдыгын бай-
далы чаш уруг-дарыгын кижилерге
чутулгаш берген. Ону чотура-
гыска тамааржып чуртап
буталарын ол. Чуртап
орон-савэ эки турган чөүе бол-
за, канчаар дээр, ажал-бас-ла
болгай, бистид сөзсөзте мындыг
эес.

Бистид өг-бүленин чөкчазы
чок, малчазы-чугай төктүп ту-
рар бажыны көжүдөр деп тур-
ар. Хадмырга, өтүр үрүп,
чазы кээр, дамдалап турар

эрги бажы чөүе ол. Эртен
ажал ажал чөүе чөүе хилин
чектенди. Ол-шакта уруг-
ларын бажы ажал, шилчиле
чал уужуга таварышты. Бажы-
нчар аразында көжүп
чоруп турарга, уругларын
бөзүн ажалыч алган.
Бажы, айттырны сөзсөзтүг
дирекцияныг чылды-не тур-
гузар-дир бис, «бээр бис» деп
аллап каарга, идегел-биле ма-
нал артып каар-дир бис, үе-
зи келирге, куур болур. Чам-
дык өг-бүлелер бажычарлыг
оорала, улуг бажычар ап
турар боор чөүе-дир, та чөүе

мындыг чөүе.
Кууш хой тарында, ий
кодымы кадып алыр. Кадар
чылары бичеж бажычар-
га олуп алырлар. Ынчангаш
бажы бээр-ле боор деп де-
гиз болла-биле уругларын
эдертеп, эт-сезини алгаш,
сүрүжө кирип келер мен.
Келгеш айттыр, «Бажы
чок деп каар. Ам канчаар
боор, эт-сеп кирип чегит
эес, өм ээзиниң ада-иенин
бажыныг дүжүтүп алыр
бис. Кире бээр чегит дээр
сөзсөз дирекцияны бисте хө-
мөдө.

рекке албайн турар бе! Ол ба-
жыда бистерден аңгыда бе-
зин ий аал ишти чуртап
турар. Өг-бүлени хөй улус
оларын кырыче канчал кө-
жүп кирер бис. Бодал-даа кө-
рүм даа.
Бо чылым байдалымыс ба-
ла мындыг. Ажал дээр ада-и-
нча болгаш эт-сезин чүт-
дир чок кылдыр урелип калды.
Чаш уругларын кижигер улус ба-
жыныг олупарга берге-дир.
Бадалымыс мындыг, биске
ким дузалалары!

Олга ШИМИТ.

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ПРАГА. Чехословакияда кал-
бара берген ада-иелер тур-
густун ажал-агыйын кел-
биз, ол сайырадыг чехосло-
вак нитилидег экономика,
политиктиг болгаш культурун
бажыг базанын үндөй-
лөткөн. ЧССР-ниң чогадым
эилдеринин төлөзүмчүл-
ерин-биле Прага болган ку-
ражышкында чүе чуталар
тур, Чехословакиянын Ком-
мунист партиязынын ТК-зы
ның Чингине секретары М.
лош Яхеш ол дугайын меде-
лээ. Уран чутула болгаш
культураны ажалдачылар
боттарынын чогаалдары-
луусту уеде-бодал амыды-
лын байкалыштар, нитигелге
адурут чогадычы байдалды
тургузырга арганы бээр

уурулуг деп, чехословак ком-
мунистеринин адурутчузу
айткан.

БЕЛГРАД. Югославиянын
коммунист экилдеринин кон-
ференциясы партия органи-
зациянын ажалыг хамаарыш-
тыр бугу шүтүмчүлүк чоруу-
биле ЮКЭ-ниң XIII съездин-
ниң уламчылыгында шын-
чын бадыткан, чурттуг эконо-
миктиг болгаш политиктиг сис-
темаларын, а ол ышкаш
Коммунист экилдеринин
ажал-чорудугазына ханы өс-
көрүлгелерин чорударын
эргешок чутулганын оңалар
айткан. ЮКЭ ТК-ның Прези-
диумунуң хуурагынын киржи-
чилери чатгыс ая мындыг түн-
челди кылган. Оон-биле кады

ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң
ажалын методтарыг уугу
эскерилгелерин эргешок чу-
гулазын олар дөмөгөдөн.

ВАРШАВА. ПКАП ТК-ның
Политбюрозу бодуруң элчил-
лиг хуурагына Москвага дээр
деделеге болган совет-
америк уужуражышкынын
чоруп турганын болгаш түн-
челдерин дугайында айт-
кандыгын таңыжыл көргөн. Ону
СЭПН ТК-ның Чингине сек-
ретарын тускай төлөзүмчүлүк
дамчыдып берген. Рональд Рей-
ганнн Москвага ажалчорук
оон Михаил Горбачев-биле
чутулганын хамыгыг стратег-
тиг шал калдашкан чөвөз
үндөзүн-биле кызырарын,
уушканын өске-да чөл-
сектерин кызырарлар бол-
гаш кызырар талазы-биле ча-
чугула бажымын кылганын
дугайын херчилеп турар деп,
ПКАП ТК-ның Политбюрозу
демдегезин.

[СЭТА]

ДЕЛЕГЕЙ МЕДЭЭЛЕРИ

Э. А. ШЕВАРДНАДЗЕ ЧАЛААН
НЬО-ЙОРК. [СЭТА]. СЭПН
ТК-ның Политбюрозу кижигер
СЭПН-ниң дагыгы херектер
министри Э. А. Шеварднадзе
КНО-нук Кол Ассамблеязынын
чөвүлениниң дүжүр
талазы-биле тускай сессия-
зынга эртем сөздө чаа
чуталаан. Ортумак болгаш
оон биче

дыг ракеталарын уушкар
талазы-биле Совет Эви-
ли бодуга ажал хулэзегин
кууседир эгелзэн. Ракета
уушкар турар бир полигонга
келеринче КНО-нук чингине
секретарын, өске-да чурт-
тын, хөй-нити органнын
ларын төлөзүмчүлери оо
чалаан.

дан бээр

КААС-ЧАРАШ ДУС-ХӨЛДЕ

Дус-Хөлдү көрбөз, ону динчелеген кичи бистик республикада коар боор. Хөлдү малгайын чинчил, эм болур суун шагда-ла амытпа эгелзэн. Анда кирип экинчи, р-биле республикадан өскө чөрдөрдөн хөй-хөй улус бээ кээп турар. Ылаңгыя чайгы үдө кичи бажы кизирт, хөлгө бажы козурт болур.

Чайгы сезон үдөзсө амытпа, бичанга шеттен даша-каар корреспондент Ю. Грейсеро адырлар аяк-биле «Дус-Хөлд» базанын директору Ю. Г. Грейсерога элзэн көш айтырларын салган.

Корреспондент: Ажылчы монга баран бооп, оларга элти, таарымчалыг байдалды тургузар талазы-биле бо чыл кыдыг хөмчөлөр алдыңкыны!

Ю. Грейсеро: Бир дугаларында лүткө чок «эл-те-нел» кээр кыдыгынын шыгыг контролга алыр. Ындыг кичи-лерин турар черин Хөлдү көлдө тускай аныгалам. Авто-машиналарны бааже кире-

чидыга талазы-биле хөй сан-ныг ыкты тарыл олурткан. Оларныг сугарылыгын док-таамаа организастап турар.

Корреспондент: Эмчи шен-чылгезин болгаш культу-массалыг ажилдары кандыг аныглыг организастап чоруда-рып!

Ю. Грейсеро: Дыштанып келген кичилерин баштайгы шимчилгезинден эгелзэ, экин-чиринг болгаш эштининг чурумун доктаамал хайгаарал турар бедик арга-мергежил-дик эмчилер алаа ажилдаар. Дыштанып келгендерге док-таамаа кинофильмдерин көр-гүзөр, оюн-концерт, спортчу маргылааларын, лекция, бе-седе номчурун болгаш аны-бур тематиктег кезээлерин организастаар. Ол бүгүнү удуштуу башкарар тускай ки-жилерин доктаамал тургузар.

«Дус-Хөлд» деп хуну чылдык-ка эрттирер чаңыл-чаан. Ол хун оюн-концерт болгаш спортчу маргылаал-лар-биле долдунар. Оон ылай-бир чак чүе чүе дээр, се-зон эгелзери-биле-ле тахты-

лаастан-биле демисел аны-гын чорударын ладинаан.

Корреспондент: «Дус-Хөлд» базаны улам экижидер тала-зы-биле моон соңгар планда канчаар көрүп турарып!

Ю. Грейсеро: Ногонч, дылже ам-даа уту, кичи-гей салыр. Дыштанып келгендерге болгаш фрукт айла-биле доктаамал хандыраарыг аргазым көрүп турар бис. Чоонку чылдарда базаныг бодунга теплице ажал-агыын тургузар сорулгалыг бис. Ын-чан дыштанып келгендерге айма-биле хандыраар эки-жир жүрүтүг. Хөлгө мал-ма-ган кирип, ону чүдөткөзүн дээр хөлдүг эрмин долган-дир калжылаар планда көрдү-нүп турар. Малгай-биле чик-немир тускай ванналыг кор-пустарын тургузарын база кө-рүп турар бис. Чөреэ ынчаш чуртмалдыг чараш хөлүстүг хумгалыг аныгалаар, алаа таарымчалыг байдалды тургу-зар дээр болдунар-ла арга-ларын дилеп тыварым оралда-жыр бис.

ПОЧТАЧЫ
Х. Ш. ОНДАР

Чурунтун салагай тала-зында Шамбалыг суурну почтачы Хажыкпаш Шы-ропович Ондар хөй чылдар-ныг дургузунда чоңуңк ча-гыткан солундарын чедирип берип келген.

Малчынар болгаш механи-заторлар-биле ол быныг ха-рылзалыг.

Бо чөдөн ашыг харыл-тоочу солундарын, журнали-дарнын чагыдылгаларын ба-за эки организастап келген.

Ондар ОХЕМЧИКТИН ФОТО-ЗУ.

«ХАЙЫРАКАН»
КООПЕРАТИВ

Хайыракан хайыракан-па болгай, маж-магаламгы сын-чуу, буур ыкшап эвес, буудуу араатан-дыр. База-даа таа-рышканда оон дөзип, кайла-да сураан дынааш, оон коргуп орап болгай бис. А Васильи Саая бери Борис Херлин аян адыгын өөрөлөп алгаш оларын талантынын чоңа көргүзүп чорутуур. Мен оларын-биле кады Мян-сун-Тайга. Оор болгаш Ст-Хөд районнарга чоруталым. Ийн-бир шак туртук, ийн-бир токуу эвес, а ай-ай-биле оларын көрүп, хайгаарал келген болганымда оларын дутайын кыгаш-лаа чутгаалар өрөм, үлөзүнүн бар деп бо-лай-дыр мен.

Хайыракан өөрөлөп алгаш, чоңа баралы болуп келген Ирина Николаевна Бугринов-вага СССР-нин улустун ар-гын хундуу атты болгаш Социалистик Күм-ажылдыг Мадаары атты тыгаскан. Бо чорук хайыракан-биле ажал-даарынын бертезин, маада диним, алаагыр болурунда аныгаш, талантыг болоч-чуу чутгааларын терчилеп тур-ар. Ындыг бүдүштүн би ийн оодуу кайызында-ла барын көрүтүп. Боттары спортчу-лаа оодар. Оон ылай элти-тол-дек ол база чутула. Кы-дыктанымча, бурт-сарт ча-ныг болза, хайыракан чогуу харынын бериштер болгай, мында коргар деп чүе турар эвес.

Хайыраканнарны — Мама биле Миланы — концерт эге-лө бөрөгө, баштай аныг эрөөлгө кирип каар. Олар анда концерттин ийги кезе-жонте чедир оожолгаш, медлон ойнап, сеткилин сер-гелип алылар. Баштайында харекетин, көчүтүтүп, ха-на чаксап аажок боор. Ча-ныгаш барып эрөөлгө кал-гыраалар, хөмөйлөп, ийи болгаш баянчы ойнап, алаа алаактырары албан.

Баштайгы машинага чордан кезежөөлө оларын ойнадыр-ныкка берге. Шагырап, мал-каан харааачылыг көчүт. Ындыг таарымчала оларын кезежөөлө дүжүр соп, хана чаксап, харекетин турга-рын-лаа көрдү. Ынчан тома-рыкчылары оларын чаксап, хөй-эң кирип шаг болур

Чоннуун-чонга
КАРГЫРААНЫ КАНЧАП КААР БООР

Бистик дөзгөм чуртувусту буудуу бүдүшүндө чоннуу уран чүлүңгү үшүк бүтү-лөпкө көрдүм чоруп турар. Мындаг улам моон журтундагы көрдүлөрин сыйгарып көрүп, чандыг түңкөлдөрүн кылыр албам. Ынчангаш бис бөгү каргыраа, хөмөй болгаш сыгыт дугайында бодандарымыз чутгааларын шимчиле-дикс.

Бистик республикада бо те-мага таарымчалыг ажал сөө-гү чылдарда чүтүрткөн дээр-чин чон чутгааламгы турар. Шынал-ла, бо талазы-биле тускай көрдүлөрдө-лаа болу-лаа, бо жан кирген кон-церттер-даа көүдүз, тускай анык-баштар бөзүн көстүп келгилзэн, а каргыраалар, хөмөйлөр болгаш сыгыттар кичилер дика көүдүзүн. Бо бүгүнү көрөгө, үк жанрыг калжылаа эки мында, а ка-рөгө кырында индиг эвес. Ынчанга оон шыкылар бер-ки, далаар болза көш.

Хайыракан чоругура, каргы-раа, хөмөй болгаш сыгыт бо-дуну каагыткан хөмөй чон-чирин турар. Чөреэ, анынч болгаш өтүк эвес аларган. Бети дээр, ырызынч сөзү невен: «Сын-мыйгак турлаа болган» дээр чоруптар, чүгө чөр ады эскерип, ырызын бодуну төртүткөн черин малчыларга өлжөп турар. Чандыгы эңок-да, эңок-дай-да, Улуу хөмөйгө Кыргыс Соруктуу

мыл келер. Ындымалы бээр деп чүе ол ындаг болур жүрүлүг.

Ам каргыраа дугайында көш-сис, Каргырааны чүгө ийн-ле хөмөйлөп дөзүп турарып! Уран чүлөгө таарымчалыг, ылаңгыя каргыраага чоок улус бөзүн аан! Уран чүлүгү та-йылбырлап, илптередип тура-рызынч чөйгө моон илдэп. Каргыраа беш хөмөйлөп бол-гай: канзаттар, эңекчилэр, чөлбүр болгаш даг бөзө боор каргыраа. Оларныг чам-дыктын шоолуу дынчылбастан, күөсөдип ылдызастай берге-неис ол бө! Кайын ам, ше-неис канча мына дээр бис. Акты-биле чутгаалаар, кар-гырааныг чандыг хөмөйлөрүн билбизмис ол-дур. Бир эвес оон бүгү хөмөйлөрүн чоңа үргүчү тайылбырлап турар болууза, бир эвес ол бүгү-нү радиога чарлап, пластинка-га азы касеткага, биокитир-тирден болууза, бадала мындаг чарынчыг турбас ийги. Ам хөү каргырааы бе-роң утуу утуу хөмөйлөрү бе-роң эвес оон чөк каргыраанын шимчил эгелзэн.

Сыгыткыч нотазын бичип, юта өзүрөгө сыгыттырар өс-көн көргөн бис—ажырабас чор-ду. Ындыг болгонда сыгыт-ка алаагылаа чордуп болу-дур, ону композиторлор ше-

Адым-оол СЕВЕК,
Генерал ТУМАТ,
«Сави» ансамблдин артис-тер.

УТКАЛЫГ АТТАР БЕРЗЕ

«Шын» солуге М. Арат оодуу «Демин калар» деп чүлүңгө таарымчалыг боду-мун бодалымны бижисемди. Автор черлер аттарын (Аргу-зун, Шагонор, Тоджа...) чур-мунда деп айтырып көрдүрүп турар. Мен бодарымга, бо черлер аттарын ам канчаар-даа эдер аргазы чок аларган ыкшап. Чүгө анде, почта бу-рузунда дөзгөлдөрдө ынчаар бижитине берген болгай. Ону эскерип болза шүтү үнөр. Моон журтунда-ла эде көрүп, эскерип, сайгарган болза, мы-дыг айтырыг-даа улаа-дараа солуга үмөс ийик.

Чөөн чүткүн бир зоорайы-дан ада-менче телеграммы чорудар дээр бырк чартык шак хире ладан бараан мен. Чөөнчүккөн айым-биле теле-граммага «Аргузун» деп би-жээш, уружге сундум. Ол деп-

терия ажыдып-ажыдып: «Ын-дыг чер чок чүе-дир» дээр орап болду. Мен: «Катап ка-рыпкүрөм, билбей эрттирпим-ден чадаас боор силери ди-дим. Ол катап-ла көргөш, шы-жылг эгелзэн. А мен тура: «Мындаг суур боор жүрү-лүг, сөзгө төвү ыкшапкыла дээр-ле эңиг-изип аларган бис. Эң сөөлдүг уруг чадапкан кыш, кылын номун менче о-кап берди. Каш ашкып, Тыва АССР-ин тип алдым. Алра-йып аяк-биле номчуп ооруда, Аргузун эвес, Аргуз-Узо деп каан бооп-тур. Бодунуң-на чериниң адым билбизмис иштине дика хондул, ма-дыкшан, уружге дөзгөлдөп сун-гаш, бурунчу бичимди. Шы-нал-ла, ам бодарымга, Аргу-Узо дээнине харын утка бар.

Мээ чурттал турар чери-де чак тугулар хөй. Чаа тут-

МЕДЭЭЛЕР СПОРТ

ТБИЛИСИ. (СЭТА-нын мөрр.). Бо хоорай чурттуг Васильи Давиденко аныктырган спортчу ийги бүтү-лөпкө чорудуу болган. Ол хунда бирги берге база команда ады-биле — Грузиянын шимдилек команда-зында эштери-биле кады дакпыр тикелгени чедип алган.

Ук оюнунун программасын ажалар аргын чазалыг орукка маргышар чадаг-тергежилерге берген. Туркменистан аныгаш оон дөрт экидөлөшкөн республикаларын, Москвага болгаш Ленинградга телеэкстерни бирги чер дөш мар-гышканнар. 800 километр темчээлдег маргылаа бурунгу Вани хоорайдан эгелзэн Тбилисиге дооталган. Маршрутту 8 этапка хувааган турган. Оларын кайыгы-лаа дыка берге болган. Этер өртү утуу болгаш берге-даа балаа, анык чадаг-тергежилер шыдамкыла болгаш чүткүлдү чорутуу киргүзгөн.

Бирги этаптын соонда-ла эскерлерин журналь бертеп, мөн-гүн болгаш хөүр медальдарын таалап алылаан Украина болгаш РСФСР-нин спортчуларын таланын шы-рак алаанжылыг турал-ла, Грузияны командиы тикел-чи болуп үнөп.

Руставиди Гарри Бекба ийги, а Дмитрий Черкашин (РСФСР) үшкү чери түс-тузунда эгелзэн.

ПАРИЖ. (СЭТА). СССР-ин анык бүт бөмбүкчүлөринин чындыг командасы чандыг болу берген делегет маргылаа-зынын бирги журажыгында Марокконын команданы 2:0 санга удул алган. Бо маргылаа Түзөп хоорайга болуп эркен. Ийн бөмбүкчү Бахруини (Баку) кичи тепкен.

ТОКИО. (СЭТА). Бо хоорайан динчылгаш тувары-биле алырга, чыын Сетага болуп эртер Олимпиаданын киринчи-леринге болгаш журналистерге олимпийжи сууну ажал-ырын байырыг буудула болган. Ол ыкшап мында хаагыг эштер бассейн база ажиттыган. Бо туугалары 18 ай дур-гузунда ажиттаа кирген. Ам мында бүтү олимпий объек-тилерини тууду дооталган.

Ажылчыныг буудулагы делегетин Олимпиада комите-динин президентин Х. А. Самарант киришкен.

Спортчу сууржунда—2692, а журналистериники — 1848 кавирига бар. Бо сууржарга 13600 спортчу, 6096 журналист чурттар кылыр туткан. Спортчуларга болгаш журналистерге чурттар чер туугаларга Сеул хоорайын эртер-чагырааы 353,7 миллион америк доллар чарыган. А 10 мул кичи кире боор журналистерге бассейн туугалыг 21,4 миллион доллар үндүргөн.

ЕРЕВАН. (СЭТА). «Чакы согунна» дээр делегет маргы-лааы бо хоорайга дооталган. 19 улаа болуп эртин турар бо маргылаа совет спортчулар туат чериникин бол-ган. Тикелчелерин аттары бо: Ольга Забугина (Минск), Елена Тугатченко (Белый), Махмудхан Пасека (Махата-ла), эр улустан Константин Шендиль (Львов), Станислав Забродский (Харьков), Юрий Девятков (Челоксар). Хөүр медальдарын ажалчылары — Швецияныг болгаш Фран-цияныг ажалчылары болган.

РАУМО. (СЭТА). Бо фин хоорайга болуп эркен маргы-лаадагы алаарыга Москва Олимпиаданын чемпион Тони Пойккалайнен 10 метр темчээлдег дистанцияга делегет рекордун чарткан. Пойккалайнен 36 согу-биле 343 сангыг болуп үнөп, оон журтунда америк спортчу Ригард Маккел-пите таарымчалыг турган делегет рекордундан бир сангы ажырган.

эгелеп оон улустыг ийн шөк болгаш-ла тускай рейстер Боом далам чорутуу.

«СОВЕТ ТЫВАНЫ 5 ЧЫЛЫ» СТАДИОН

11-12-де. Спорттук национал хөмөйлөргө республиканыг бирги чери дээр маргыла-лар 10.00 шакта эгелзэр. 12-де. Тыва хөмөйлө рес-публиканыг тулган чемпионун илптердинин маргылааы. Эгелзэр 12.00 шакта. Эр улустар аразынга коо-райын бирги чери дээр те-нис маргылааы (Кызыл пар-тизандан эгелзэр). 7-де, июнь 11-де 18.00, 18-июнь 12-де 14.00 шакта эгелзэр.

КУЛЬТУРА-СПОРТ КОМПЛЕКЗИ
ДЫШТАНЫР ХҮННЕРДЕ

«ТЫВА ТУДУГ» ТРЕСТИН ОБЩЕЖИТЕЗНИ (Улуу-Хемскаа кудумчуу, 17) 11-де. Урулар концерт. Дыштаныла кезээш. Эгелзэр 19.00 шакта. КУЛЬТУРАНЫН БОЛГАШ ДЫШТАНЫЛГАНЫН Н. ГАСТЕЛО АТТЫГ ПАРТЫ 11-12-де. Тоолугаш зоо-райыга уруларга оюнча, 12.00 шактан эгелзэр орг-и-заастар. Дыштаныла кезээш.

19.00 шакта эгелзэр. Бүгү аттракционнар болгаш хөмө-станциялар ажилдаар. «САМАЖЫ» КЛУБ 11-12-де. «Шалчугаш» ха-феге «25 хардан өрү назылыг» парган деп кезээ эрттирер. Эгелзэр 17.00 шакта. АЛДАН-МААДЫГ АТТЫГ МУЗЕЙ 12-де. Моолдун Убса-Нур аймагыг дөзгөлдөп аалчылар-ны чалап тур. Ону музейниг ажилдар шактарында көрүп ал болур. ДОСААФ ОБКОМУ 11-де. РСФСР-ини сески чемпионда. Дельтапалло спортуну түйлө оюнуну Боом даанга 11.00 шакта эгелзэр. 12-де. Байырыг ажыдыш-кын. Эгелзэр 11.00 шакта. Хоорайныг «Почта» автобус доктар черинден 10 шакта-а болур.

ЧАРЛАП, ДЫҢНАДЫП ТУР

Кызылдың № 1 ортук профессионал-техниктиг үн-лүңдөз 1988—1989 өөрдөгө чылдарда дараалында мерге-жилдерге сугрулган хуну эгелзэтин динчылдыг тур: 1. Сес класс доосканнар: а) калбак мергежилдик тракторист-машинист, авто-мобиль чолачыларын. Өөрөң хуусазы 3 чыл. Училищен доозарга, ортук эртемниг дипломун тыпыр. б) калбак мергежилдик тракторист-машинист, Өө-рөң хуусазы 2 чыл. 2. Он класс доосканнар: Мал ажылдыг комплекстер-ниң механизатору, мал ажыл-дыг комплекстерин электр-дөргилеринг электронтору, насос станциязын, машин-за, насос станциязын, электр-дөргилеринг электронтору. Өөрөң хуусазы 1 чыл. Училищеге кирерде ажал-агыдан чоруткан бичи-биле дараалында документтерин коошкан бидериникин ди-ректору адынга бижир:

1. Эртемниг дугайында хө-рөңчил, ортук эртемниг аттестад. 2. Төрүтүңнениг дугайында хөрөңчел азы паспорт. 3. Өр-бүлө байдалыныг ду-гайында шынылга. 4. Чурттал турар черинден ажал-агыдан чоруткан бичи-биле шынылга. 5. Медицин шынылга. 3х4 см, темчээлдег 6 фото-чурк. Училищеге хуну адыгандар обществениг чурттар. Стипендия бээр, 2 болгыш 3 чыл өөрөң сугрулган куту-нениг долу хандырылгызыга турар. Училищениг адрес: Кызыл хоорай, Салчак Тока кудумчу-зу, 1. Телефон № 2.11.31. Кызылдың туйбу заводу туйбу уштур болгаш салыг ажылчыларын ажалы чалап

Редакторлук ораалчылыг К. К. САТ.

Кино

ИЮНЬ 10-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Фотография с женщиной и кабано» 9.30, 11.30, 17.30, 19.30, Бичи зал: «Маленькая проказница» 9.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Маленькая волшебница» 9.20, 12.40, «Любопытная в цирке» 10.50, 14.10, «Она и дьявол» 16.00, 18.30, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: Киносеорник 10.00, «Странные люди» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Зеленый остров» 10.00, «Ал-по, такси» 14.20, 16.20, 18.20, 20.20 шактарда.

«САЛЬВАДОР» 17.30, 20.20 шактарда. «АЙГЫН»: «Друг» 14.30, 18.00, 19.40, «Маршал Рокос-совский» 16.10 шактарда.

Адресивис: 467000 Кызыл хоорай, Красноармейская кулумчузу, 100.

ШЫННЫН ТЕЛЕФОННАРЫ

«Уе». 21.35 — Эде тургусту-нуушкун прожектору. 21.45 — «Мээ, адым сөзү кандыг» - рек боор! 22.35 — 22.50 — Бөгүн делегетде.

ИЙГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.20 — Фильм-концерт. 8.50 — Мультифильм. 9.00 — Анг-дыл. 9.30 — Эртен-тайылбы-лыг фильмин. 10.10 — Анг-дыл. 10.40 — «Хоорайлар бол-гаш чылдар». Телефильм. 11.20 — Ижевсктен динчылдыг. 11.50 — «Футбол». Уран-чечен фильм. 13.25 — Медзээр. 13.35 — 14.40 — «Карастояно-вар». 4-ху серия. 18.05 — Медзээр.

КЫЗЫЛДАН

18.15 — Уруларга фильм. 18.40 — «Сонуругаркет». Тыва улустун оюнунуң чыккычы Б. Ч. Ондар-биле чыкстар. Соңгу-чөөн чүткөн хаттын секундда дүргөн 9—14 метр күткүлөр. Дагыг ра-йоннарга доктаттар чадаас. Ол үеде 3 градус чөдүр соор. Агаар кындус 15—20, чандык черлерге 6—11 градус чылыр-

укуражышкын. 19.15 — «Азия төвү». Ундурулгө: Медзээр «Коммунизм болгаш уе». «Июн» 12 — Чик улустур ажылдакчы-ларынч хуну. 19.45—Медзээр. пер. 19.55 — Чарлдар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуар-чаштар». 20.15—«Бүгүдөгө бол-гаш кичи бурунчуг». Ростов областа бойдус камгаланынч чутула айтырлары. 20.45 — Тенис кичээлдери. 21.00 — «Уе». 21.35—Эде тургусту-нуу-шкун прожектору. 21.45—00.00—«Иллюзия». «Степан Разин». Уран-чечен фильм.

УШКУ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

18.05 — Медзээр. 18.15 — «Автограф». Устук класс өөрө-никчилеринге литературалыг викторина. 19.30 — Реклама. 19.35—М. Миндеев урлар. 20.00 — 20.15 — «Тамчыктыг уду-кар, чаштар!».

Кызылга эскерлип каап тур-булуттарлыг, чаашкын бол-бас. Соңгу-барыш чүткөн хат секундда 9—14 метр че-дир. Агаар 18—20 градус чы-лыр. Чогуң диче 2 градус соор, доктаттар-даа чадаас.

Тыва АССР-ниг Ном үндүрө чөд. полиграфия болгаш оон седимин хөрөктерини талазы-биле курчө-комитетини тигорайыш, Кызыл, Шетинки биле Кра-е чөкө чүдүчүзү. Башкы № 1. Чалгы № 145. ТС—00761